

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึง การป้องกันยาเสพติดในชุมชนตำบลนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครอบคลุมเนื้อหา ดังนี้

หลักการป้องกันปัญหายาเสพติด

แนวคิดการป้องกันยาเสพติด

การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยชุมชน

มาตรการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดจังหวัดกำแพงเพชร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักการป้องกันปัญหายาเสพติด

หลักการป้องกัน หมายถึง การให้การศึกษา การให้ข้อมูล และความรู้แก่ประชาชน อย่างถูกต้อง ซึ่งจะต้องอาศัยยุทธวิธีและเทคนิคต่าง ๆ เพื่อให้การสื่อข้อความและการให้ความรู้ ตรงเป้าหมาย การดำเนินการป้องกันยาเสพติดจะดำเนินการเป็น 2 ลักษณะคือ

1. ลดจำนวนผู้ติดยาเสพติดให้น้อยลงเป็นการป้องกันผู้ที่ติดยาอยู่แล้วหลังจากได้รับการบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพไม่ให้นำกลับไปเสพยาอีก หรือแม้แต่นำไปแพร่ระบาดในกลุ่มผู้ไม่เคยเสพ

2. เพิ่มจำนวนผู้ได้รับภูมิคุ้มกันจากยาเสพติด เป็นการดำเนินการป้องกันในกลุ่มผู้ที่ไม่เสพและผู้ที่เคยเสพยาให้กลับไปเสพอีก

อรรถรณ ทุนดี (2531, หน้า108) กล่าวถึงหลักการป้องกันปัญหายาเสพติด โดยมุ่งเน้นพัฒนา"คน" เป็นสำคัญ ด้วยการให้การศึกษา การปลูกฝังอบรมเลี้ยงดู ให้เยาวชนมีการพัฒนาการและความเจริญงอกงามตามวัย ให้มีสุขภาพกายและจิตที่สมบูรณ์ รู้จักปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว และสังคม มีทัศนคติที่ถูกต้อง ตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึง

1. การส่งเสริมให้เกิดการนับถือตนเอง
2. การส่งเสริมให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในการดำเนินชีวิต เช่น การให้มีการแสดงออกในด้านความคิดสร้างสรรค์ ความถนัด ความสนใจ
3. การสนับสนุนให้ความมุ่งหมายในการทำงาน และให้รู้จักเผชิญปัญหา
4. การส่งเสริมให้มีโอกาสได้รับประสบการณ์ที่ดีในบ้าน ที่ทำงาน และชุมชน เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และให้ความเคารพในเกียรติภูมิของผู้อื่นด้วย
5. การพัฒนาทักษะสำหรับตนเองและสังคม ในสถานะที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพื่อผลของการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจุบัน พิศาลสาร (2539, หน้า 13-18) ได้เสนอแนวทางการป้องกันปัญหายาเสพติด โดยการนำแนวความคิดของการป้องกันปัญหาเสพติดในรูปแบบจิตวิทยาสังคม ผสมผสานกับแนวทางพัฒนาบุคลิกภาพเด็กและเยาวชนดังนี้

1. การให้การศึกษา เพื่ออำนวยการให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพโดยปลอดจากปัญหาเสพติด
2. การให้ข่าวสารข้อมูลเพื่อที่จะให้ประชาชนได้ตระหนักและตื่นตัวกับปัญหาเสพติด มุ่งเสริมสร้างเจตคติ ค่านิยมที่ถูกต้อง โดยอาศัยเทคนิควิธีและสื่อต่าง ๆ
3. การพัฒนาบุคลากร เพื่อสร้างบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ ในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติดอย่างมีประสิทธิภาพ
4. การผลิตสื่อ จะช่วยให้การปฏิบัติงานเผยแพร่สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ช่วยสร้างความสนใจ จดจำง่ายและประหยัดเวลา
5. การจัดกิจกรรมทางเลื้อก เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่ช่วยให้บุคคลรอดพ้นจากปัญหาเสพติดได้ เช่น กีฬา นันทนาการ ดนตรี ออกกำลังกาย เกมสต่าง ๆ กิจกรรมทางศาสนา ค่ายเยาวชน การสงเคราะห์ผู้อื่น การบริการให้คำปรึกษาแนะนำด้านอาชีพ การฝึกอาชีพ การเสริมรายได้
6. การวิจัยและประเมินผล ในการดำเนินการป้องกันแก้ไขปัญหาเสพติด ไม่ว่าจะใช้วิธีการหรือรูปแบบใด ๆ ก็ตาม ย่อมไม่มีกฎเกณฑ์ใดที่ถือเป็นมาตรฐานแน่นอนตายตัวหรือมีประสิทธิภาพโดยสมบูรณ์ แต่จำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไปตลอดเวลา

เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นการวิจัยและประเมินผลจึงเป็นวิธีการหรือกิจกรรมที่สำคัญจะทำให้เกิดการพัฒนาการดำเนินการป้องกันปัญหายาเสพติดให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

แนวคิดการป้องกันยาเสพติด

การป้องกันยาเสพติดหมายถึงการให้การศึกษาข่าวสารความรู้และข้อมูลในเรื่องคุณภาพชีวิต ยาและยาเสพติด ตลอดจนการป้องกันตนเอง ครอบครัว และชุมชน ให้รอดพ้นจากยาเสพติด ด้วยวิธีการต่างๆ ไปสู่กลุ่มเป้าหมาย เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้สามารถอยู่ท่ามกลางยาเสพติดได้ โดยไม่พึ่งยาเสพติด ถึงแม้จะประสบกับปัญหาตนเองและครอบครัว รวมทั้งการปรับปรุงสภาพแวดล้อมใกล้ตัวที่มีส่วนผลักดันให้กลุ่มเป้าหมายไปใช้ยาเสพติดควบคู่กันไปด้วย

นักวิชาการด้านยาเสพติด ได้ให้ข้อคิดเห็นว่าปัญหาเสพติดเป็นปัญหาที่กว้างขวางมาก การศึกษาต่าง ๆ ก็ได้แสดงถึงปัญหาการติดยาของประชากรแต่ละกลุ่มในประเทศ โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น การมองปัญหาเสพติด ที่นักวิชาการทั้งหลายได้คำนึงมี 3 ประการคือ (อรเพ็ญ นาควัชร, ม.ป.ป., หน้า 90)

1. ปัญหาของคน เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหา บุคคลที่มีปัญหานั้น เนื่องจากความผิดปกติด้านบุคลิกภาพ และจิตใจของบุคคล 2 พวก คือ คนที่ใช้ยาเสพติด และอีกพวกหนึ่งคือคนที่ค้ายาเสพติด

2. ปัญหาของยา ตัวยาเสพติดหรือยาที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาทเอง มีฤทธิ์อยู่ในตัวที่จะเข้าไปกระตุ้นระบบประสาทสมอง ทำให้คนเกิดความอยาก มีความสุข เมา หรือลึ้มทุกขในตัวเองนั้น ๆ ทำให้เชื่อว่าที่จะหามาเสพอยู่เป็นเนืองนิจ

3. ปัญหาของสังคมหรือสิ่งแวดล้อม

- 3.1 สภาพครอบครัว เกิดความกดดันต่อเด็ก หรือสมาชิกในครอบครัว ให้หันเหไปทางเลื่อม เช่น ครอบครัวแตกแยก บิดามารดาขาดความรักความอบอุ่นให้แก่เด็ก บิดามารดาเป็นผู้ติดยาเสพติด ประพฤติชั่วหรือผิดกฎหมายเสียเอง

- 3.2 สภาพเศรษฐกิจ เนื่องจากค่าครองชีพที่สูง ความคับแค้นในการดำรงชีวิตประจำวัน

3.3 สภาพสังคม มีมูลเหตุเป็นปัจจัยกว้างที่นำคนไปติดยาเสพติด เช่น การพัฒนาสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว จนผู้คนปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ได้ยาก สังคมที่ร้อนแรงแข่งขันกับเวลา แข่งกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม ทำให้ขาดค่านิยม และคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมที่ดี ที่จะปลูกฝังให้ต่อต้าน สิ่งชั่วร้าย เช่น ยาเสพติดได้ นอกจากนี้ยังขาดการชักจูงที่ดีในชุมชนบางประเภท ทำให้ผู้คนใช้เวลาว่างไปในทางที่เสื่อมจนนำไปสู่ปัญหาการติดยาเสพติด

สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง ในการที่จะผลักดันหรือชักจูงให้บุคคลหันไปใช้ยาเสพติด ตามความเชื่อทฤษฎีสังคม-จิตวิทยา (Social Psychological Model) กล่าวว่า “สิ่งแวดล้อมหรือสังคมเป็นปัจจัยช่วยให้เกิดการใช้ยาและช่วยให้เกิดปัญหาอันสืบเนื่องมาจากการใช้ยา” ปรีชา คัมภีรปกรณ์ (2532, หน้า 61) ได้กล่าวถึงปัจจัยทางสังคม ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักเรียนวัยรุ่นไว้ดังนี้

ก. อิทธิพลของครอบครัว

1. บรรยายกายภายในครอบครัว พ่อแม่ที่เป็นประชาธิปไตยยอมรับฟังความคิดเห็นของลูก จะทำให้ลูกมีความอบอุ่น กล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็น ลูกก็มีความสุข รักครอบครัว พฤติกรรมที่แสดงออกก็จะเป็นพฤติกรรมไปในทางที่ดี ตรงข้ามกับครอบครัวที่เข้มงวด เต็มไปด้วยกฎระเบียบต่าง ๆ ลูกก็มีพฤติกรรมไปในทางเก็บกด ไม่พยายามแสดงความคิดเห็น หลีกหนีไม่ยอมพบหน้าพ่อแม่เมื่อครอบครัวจนบางครั้งอาจคบเพื่อนเถล เสพยาเสพติดก็เป็นได้

2. การอบรมเลี้ยงดู พ่อแม่ที่คอยให้กำลังใจ เอาใจใส่ตามที่จำเป็น ลูกก็จะแสดงพฤติกรรมที่ดี แต่ถ้าหากทางบ้านขาดความอบอุ่น ลูกก็จะพยายามหาเพื่อนนอกบ้าน ซึ่งถ้าได้เพื่อนไม่ดี อาจทำให้เป็นคนมีปัญหาได้

3. ต้นแบบของพ่อแม่ พ่อแม่และลูกจะต้องอยู่ด้วยกันเกือบตลอดเวลา ดังนั้นพ่อแม่และแม่ควรจะเป็นต้นแบบที่ดีของลูกได้ เด็กวัยรุ่นเป็นวัยที่แสวงหาเอกลักษณ์ของตนเองจึงพยายามหาต้นแบบที่ตนเห็นว่าดี หรือเหมาะสม ตามความรู้สึกของตนเอง พ่อแม่อยู่ใกล้ชิด โอกาสที่เด็กวัยรุ่นจะเลียนแบบจึงมีมาก

จากการศึกษาของสามารถ สิทธิสาร (2538) ในเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดของเด็กและเยาวชนในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง พบว่า บิดามารดาของเด็กที่กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด จะแยกกันอยู่ หรือหย่าขาดจากกัน มีจำนวนกว่า

ครึ่ง และการวิจัยของนพพร พานิชสุข (2528) พบว่าอิทธิพลของครอบครัวที่มีผลต่อการใช้ยากระตุ้นประสาทแอมเฟตามีนของเด็กวัยรุ่น พบว่า ปัญหาและสาเหตุในครอบครัวมีอิทธิพลต่อการใช้ยากระตุ้นประสาทแอมเฟตามีน สภาพครอบครัวที่บิดามารดาแยกกันอยู่ทำให้เด็กขาดความรักความอบอุ่น ขาดคำปรึกษาและคำแนะนำที่ดี ทำให้เกิดความสับสนขาดสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ทำให้เด็กขาดแนวทางการปฏิบัติตัวที่เหมาะสม

ข. อิทธิพลของโรงเรียน ซึ่งมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียน มีหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมของโรงเรียนควรมีหลักในการจัดโรงเรียนดังนี้

1.1 โรงเรียนที่ดีควรจัดหลักสูตรการสอนที่สามารถตอบสนองความต้องการและความสนใจของนักเรียนวัยรุ่น เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนสามารถกำหนดปรัชญาและอุดมการณ์ชีวิต ที่สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่

1.2 นักเรียนวัยรุ่นจะเป็นคนมีเหตุผล ชอบสิ่งที่สามารถพิสูจน์ได้ การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนจึงควรใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่ผู้เรียนสามารถพิสูจน์ได้

1.3 ควรจัดให้ผู้เรียนมีประสบการณ์การเรียนการสอน ที่ส่งเสริมการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ความสามารถและความถนัดของตนเอง

1.4 หลักสูตรการสอนที่ดีไม่ควรขัดแย้งกับการดำเนินชีวิตของครอบครัวของนักเรียน

1.5 กิจกรรมเสริมหลักสูตรควรจัดขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์และสามารถทำงานกับกลุ่มได้เป็นอย่างดี

2. ครู

2.1 จะต้องเป็นผู้ที่เข้าใจธรรมชาติเข้าใจถึงความต้องการและความสนใจของนักเรียนเป็นอย่างดี และในขณะเดียวกันก็ควรจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่จะถ่ายทอดความรู้ได้อย่างถูกต้อง

2.2 เป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียนได้ในทุกด้าน

2.3 ควรจะเป็นที่ปรึกษาของนักเรียนได้ และพยายามเอาใจใส่ที่ไม่เป็นการควบคุมและรุกรานเสรีภาพทั้งในด้านความคิดและการกระทำของนักเรียน

2.4 ครูที่สอนนักเรียนวัยรุ่นจะต้องมีเจตคติที่ดีต่อนักเรียน มั่นใจในความสามารถและความอิสระ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องให้ความรักและความอบอุ่นไปด้วย เพื่อให้ นักเรียนเกิดพลังใจและความเชื่อมั่นในตนเอง

3. เพื่อน ประสบการณ์ที่นักเรียนวัยรุ่นมีกับเพื่อนร่วมโรงเรียนนั้น มีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรม การจัดที่นั่งในห้องเรียน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้มีผลต่อการคบเพื่อนของนักเรียนเป็นอย่างมาก เมื่อนักเรียนวัยรุ่นเรียนชั้นสูงขึ้นความสัมพันธ์กับครูจะยิ่งน้อยลง แต่ความสัมพันธ์กับเพื่อนจะมีมากขึ้น ดังนั้นพฤติกรรมที่แสดงออกจึงเป็นไปตามเพื่อนมากกว่าครู

4. บุคลากรอื่น เช่น คนงาน ภารโรง เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ซึ่งบุคลากรเหล่านี้อาจจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับนักเรียนวัยรุ่นได้มาก โดยเฉพาะวัยรุ่นชายบางคนชอบคบกับคนงานภารโรงเพื่อที่ต้องการความช่วยเหลือตนทำกิจกรรมบางอย่าง ซึ่งในบางครั้งอาจจะเป็นพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง

จากการวิจัยของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เกี่ยวกับปัญหาเสพติดในสถานศึกษาที่วิเคราะห์จากกลุ่มผู้ติดยาเสพติดของ วิชัย โปษะจินดา (อ้างใน กนกพรรณ กัลยาณสุข, 2532) พบว่า กลุ่มผู้ติดยาเริ่มใช้ยาเสพติดขณะอยู่ในโรงเรียน

ค. อิทธิพลของสภาพแวดล้อมของชุมชนที่อยู่อาศัย

1. เป็นต้นแบบของพฤติกรรม นักเรียนวัยรุ่นใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในชุมชน เมื่อเห็นชุมชนทำอย่างไร ก็พยายามเลียนแบบ ทั้งนี้เพื่อที่ตนจะได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งในกรณีเช่นนี้ ถ้าหากคนในชุมชนนั้นส่วนใหญ่เป็นคนดีก็เป็นต้นแบบที่ดีแก่นักเรียน ถ้าหากได้ต้นแบบที่ไม่ดีพฤติกรรมของนักเรียนก็จะเบี่ยงเบนไปจากพฤติกรรมปกติ

2. สนับสนุนพฤติกรรมของนักเรียนวัยรุ่น เช่น นักเรียนที่อยู่ในชุมชนเมืองทุกคนต้องมีการแข่งขันกัน มีเวลาน้อยก็จะส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนที่มีพฤติกรรมที่เร่งรีบแข่งขันกับเวลา และคนอื่นอยู่ตลอดเวลา เป็นต้น

3. ขัดขวางพฤติกรรมบางอย่างของนักเรียนวัยรุ่น นักเรียนที่อยู่ในชุมชนแออัด แม้ว่าจะพยายามสร้างเอกลักษณ์ที่ดีของตนเอง แสวงหาความเป็นอิสระ แต่สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยให้ทั้งในด้านสถานที่และสมาชิกของชุมชน

4. ปลุกฝังค่านิยม แนวความคิดต่าง ๆ ของชุมชนมีผลต่อพฤติกรรมในการปลุกฝังค่านิยมให้แก่นักเรียนวัยรุ่นเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านความประพฤติและการวางแผนการประกอบอาชีพของคนในอนาคต ในชุมชนที่ถือว่า เงินเป็นสิ่งมีค่ามากที่สุด นักเรียนก็จะพยายามทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อแลกกับเงิน การวางแผนอนาคตของตนเองก็หาอาชีพที่จะได้เงินให้มากที่สุด เป็นต้น

เสาวภา วัชรกิตติ (2521) ได้ศึกษาถึงสาเหตุของปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำผิดพบว่ามีสาเหตุมาจาก สภาพแวดล้อมทางครอบครัว ลักษณะของที่อยู่อาศัย รายได้ของครอบครัว การคบเพื่อน และระดับการศึกษา

สิ่งแวดล้อมกับพฤติกรรมของมนุษย์

ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม (Environment Factor) สิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์ที่จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมแยกออกได้ 2 ประเภทคือ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม

1. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ที่จะมีผลต่อพฤติกรรมมนุษย์ จะกำหนดว่ามนุษย์จะมีนิสัยใจคออย่างไร มีความคิดในลักษณะใด ฯลฯ ได้แก่ ภูมิภาค โรคภัยไข้เจ็บ ภูมิอากาศ การโคจรของโลกรอบดวงอาทิตย์

1.1 การที่โลกกลมและโคจรรอบดวงอาทิตย์ ทำให้เกิดกลางวันกลางคืน ทำให้เกิดฤดูกาลพฤติกรรมของมนุษย์จึงเกิดขึ้นเพื่อปรับให้เข้ากับเวลา เช่น นอนในเวลากลางคืน ทำงานและเล่นในเวลากลางวันกลางวันอาจจะทำให้เกิดความกลัวมองอะไรไม่ชัด

1.2 การมีพื้นดินและพื้นน้ำ มนุษย์ที่อยู่ตามชายฝั่งทะเลจะมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่อีกแบบหนึ่งและมนุษย์ที่อยู่ในพื้นดินจะมีลักษณะชีวิตความเป็นอยู่อีกลักษณะหนึ่งผู้คนที่อยู่บริเวณที่ราบลุ่มจะประกอบอาชีพทางการเพาะปลูก แต่ผู้คนที่อยู่ในพื้นที่แห้งแล้งอาจประกอบอาชีพทางการเลี้ยงสัตว์

1.3 ภูมิอากาศ ซึ่งมีผลต่ออาชีพ การแต่งกาย อารมณ์ ฯลฯ ดังจะพบได้จากปรากฏการณ์ทางสังคม เช่น คนที่อยู่ในเขตหนาวจะมีลักษณะทางกายภาพ และวิถีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากผู้คนที่อาศัยอยู่ในเขตร้อนอากาศร้อนอบอ้าวเกินไปอาจมีส่วนกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวได้

1.4 ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ในแต่ละสังคม ทำให้กิจกรรมของมนุษย์แตกต่างกันไป ในแถบตะวันออกกลางมีน้ำมันดิบมาก ดังนั้นประเทศในแถบนั้นจึงเป็นประเทศที่มีกิจกรรมการขุดเจาะและกลั่นน้ำมันเพื่อการจำหน่ายเป็นอาชีพหลัก

2. สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่ได้จากชุมชนที่อาศัย กลุ่มเพื่อน เพื่อนบ้าน ฯลฯ สิ่งแวดล้อมทางสังคมนี้จะรวมถึงเรื่องของวัฒนธรรมด้วย ได้แก่

2.1 ค่านิยม ซึ่งเป็นเครื่องชี้แนวทางปฏิบัติอย่างกว้าง ๆ ให้แก่บุคคล ตัวอย่างเช่น ค่านิยมในการเป็นข้าราชการ ทำให้ผู้คนพยายามหาตำแหน่งทางราชการ ความกตัญญูเป็นค่านิยมอย่างหนึ่ง ทำให้คนเรารู้จักตอบแทนบุญคุณพ่อแม่และผู้มีพระคุณ ค่านิยมจะเป็นตัวกำหนดให้ผู้คนในสังคมพยายามหาวิธีที่จะให้ได้ในสิ่งที่สังคมกำหนดว่ามีคุณค่า มีเกียรติ

2.2 ความเชื่อถือ คนเราเมื่อเชื่อในสิ่งใดย่อมจะมีพฤติกรรมตามความเชื่อของตน เช่น เชื่อว่ามีผีจริง และเป็นสิ่งที่ชั่วร้าย ดังนั้นจึงกลัวผี เชื่อว่าความยากจนเป็นผลของกรรมในชาติปางก่อน ดังนั้นชาตินี้จึงก้มหน้ารับกรรมไม่ต่อสู้ดิ้นรน

2.3 กลุ่มสังคมที่ตนเป็นสมาชิก จะเป็นตัวแบบชักจูงให้สมาชิกปฏิบัติตามแนวปฏิบัติที่กลุ่มตนนั้นยึดถือ เพราะสมาชิกมองเห็นผลกระทบ เช่น ถ้าไม่แสดงตามนั้นจะไม่ได้รับการยอมรับหรือไม่ได้รับประโยชน์ตามต้องการ กลุ่มสังคมที่จะมีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรม เช่น กลุ่มเพื่อน เพื่อนร่วมชั้นเรียน เพื่อนบ้าน

2.4 สื่อสารมวลชน จะช่วยให้ผู้คนได้เห็นพฤติกรรมรูปแบบต่าง ๆ และคงเลือกนำมาปฏิบัติตามแนวความคิดแห่งตนเองว่าพฤติกรรมนั้น ๆ เหมาะสม (ณรงค์ เล็งประชา, 2532, หน้า 95-96)

กล่าวได้ว่าพฤติกรรมมนุษย์อาจเกิดจากปัจจัยภายในบุคคล สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งสิ่งแวดล้อมทางสังคมประกอบไปด้วย สังคมขนาดเล็ก คือ ครอบครัว เพื่อนบ้านและในสังคมขนาดใหญ่ คือโรงเรียน สถานที่ทำงาน สถาบัน องค์กร เป็นต้น ในทั้งสองส่วนนี้ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมนุษย์ทั้งสิ้น ซึ่ง สุพัตรา สุภาพ (2527, หน้า 47-61) กล่าวว่ามนุษย์เป็น "สัตว์สังคม" ต้องมีการอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม สังคมจะกำหนดรูปแบบและหล่อหลอมบุคลิกภาพให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการ โดยสังคมจะหล่อหลอมมนุษย์โดยผ่านทางสถาบันพื้นฐานคือสถาบันครอบครัวเป็น

อันดับแรก เพื่อขัดเกลาให้เป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างสมบูรณ์ สังคมจะมีส่วนสร้างแบบแผนพฤติกรรมให้บุคคลเป็นสมาชิกของสังคมอย่างแท้จริง นั่นคือสังคมจะเปลี่ยนสภาพของบุคคลทางชีววิทยามาเป็นบุคคลของสังคม โดยมีตัวแทนของสังคมคอยสั่งสอนแนะแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อการอยู่ร่วมในสังคมด้วยดี และเป็นที่ยอมรับของสังคมในกลุ่ม ตัวแทนเหล่านั้นคือ ครอบครัว เป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม ทักษะคติ ค่านิยมที่ดีงาม และแบบอย่างความประพฤติ

กลุ่มเพื่อน ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญอย่างมากโดยเฉพาะวัยรุ่นที่มักยึดถือเพื่อนเป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้เกิดการยอมรับกันในกลุ่ม

โรงเรียน จะมีบทบาทในการให้ความรู้ด้านวิชาการต่าง ๆ ใฝ่เรียนรู้การอยู่ในสังคมกับเพื่อนฝูงในวัยเดียวกัน และเรียนรู้กฎระเบียบที่จะต้องปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

กลุ่มอาชีพ กลุ่มที่มีอาชีพเดียวกันจะมีแนวคิดแนวปฏิบัติในการประกอบอาชีพที่คล้ายกัน

ศาสนา ผู้ที่เป็นตัวแทนของศาสนาจะคอยสั่งสอนขัดเกลาในแง่ของ ศีลธรรม จริยธรรม ความประพฤติที่ถูกต้องตลอดจนปรัชญาในการดำเนินชีวิต

สื่อสารมวลชน สื่อชนิดต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ จะเผยแพร่แบบอย่างของพฤติกรรมทั้งที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม เกิดการเลียนแบบและนำมาประพฤติปฏิบัติ

นอกจากตัวแทนในกลุ่มดังกล่าวข้างต้นแล้ว การอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อความสงบสุขและความชอบธรรม สังคมยังได้กำหนดกฎระเบียบขึ้นให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติในขอบเขตที่เหมาะสม

กล่าวได้ว่าพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมานั้น นอกจากเกิดขึ้นจากปัจจัยภายในบุคคลสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติแล้ว พฤติกรรมยังถูกกำหนดด้วย สิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งจะหล่อหลอมมนุษย์มีแนวคิดแนวปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันเพื่อการอยู่ร่วมกันและเป็นที่ยอมรับในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแบบจำลองด้านนิเวศวิทยา (Ecology Model) ของ Kenneth R. Mcleeroy et (1988, pp. 351-369) ซึ่งเสนอแนวคิดที่ว่าพฤติกรรมของบุคคลเป็นผลจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ เช่น ระบบสังคมวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต และโครงสร้างทางสังคม ซึ่งสามารถแยกปัจจัยได้ดังนี้

1. ปัจจัยภายในบุคคล ได้แก่ บุคลิกภาพส่วนบุคคล เช่น ความรู้ เจตคติ พฤติกรรม ค่านิยมความเชื่อ ทักษะ เป็นต้น รวมทั้งประวัติการพัฒนาส่วนบุคคล การที่จะเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของบุคคลนั้นจะต้องพิจารณาถึง ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม ของแต่ละบุคคล ซึ่งทาง ทฤษฎีทางจิตวิทยาถูกนำมาใช้มากที่สุด เช่น ทฤษฎีความคาดหวัง รูปแบบการเปลี่ยนแปลงทาง ทศนคติ ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล ฯลฯ ทฤษฎีเหล่านี้ถูกนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาสุภาพ หรือนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับสุขภาพ ตัวอย่างเช่น โปรแกรมการเลิกสูบบุหรี่ โปรแกรมการลดน้ำหนัก ซึ่งเป็นเรื่องของพฤติกรรมส่วนบุคคล มุ่งเน้นที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมของ บุคคลมากกว่าสิ่งแวดล้อม โดยใช้กลวิธีหลาย ๆ อย่าง เช่น การให้ความรู้ สื่อต่างๆ กลุ่มที่ให้การ สนับสนุน หรืออาจใช้หลายวิธี เพื่อที่จะเปลี่ยน ความรู้ ทศนคติ ทักษะที่จะปรากฏออกมาเป็น พฤติกรรมที่พึงประสงค์

2. ปัจจัยระหว่างบุคคล ได้แก่ เครือข่ายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการของสังคม ระบบการสนับสนุนของสังคม ครอบครัว กลุ่มเพื่อนที่ทำงาน และเครือข่ายเพื่อน ความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลกับสมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงานและคนที่รู้จัก ล้วนมีอิทธิพล ต่อพฤติกรรมของบุคคลเช่น การตัดสินใจไปพบแพทย์เพื่อทำการตรวจสุขภาพ การติดยาเสพติด และเหล้า การตัดสินใจเรื่องที่อยู่อาศัย การจัดการเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ของวัยรุ่น พฤติกรรม เหล่านี้ย่อมเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล การได้รับข้อมูลข่าวสาร การช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน ถึงแม้ว่าอิทธิพลของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจะมีผลต่อพฤติกรรมสุขภาพ จนเป็นที่ยอมรับแต่กระบวนการส่งเสริมสุขภาพจะเป็นกลวิธีเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลโดยผ่าน อิทธิพลทางสังคมมากกว่าที่จะเปลี่ยนบรรทัดฐานหรือสังคมที่บุคคลอาศัยอยู่

3. ปัจจัยทางด้านสถาบัน ได้แก่สถาบันทางสังคม ซึ่งมีส่วนในการพัฒนาบุคลิกภาพ ของบุคคลและกฎระเบียบอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ได้แก่ สถาบันศาสนา องค์กรที่ ทำงาน สถาบันและองค์กรเป็นแหล่งสำคัญที่ก่อให้เกิดสังคม เศรษฐกิจ เกิดบรรทัดฐานของสังคม ค่านิยม วัฒนธรรม สมาชิกขององค์กรเป็นส่วนประกอบของสังคม ช่วงเวลาที่ว่างงานจะมีการจัด กลุ่มรวมกัน เช่น กลุ่มเข้าโบสถ์ กลุ่มวิชาชีพ กลุ่มเพื่อนบ้านท้องถิ่นเดียวกัน การที่คนกลุ่มใหญ่ ได้ใช้เวลาและสถานที่อยู่รวมกันตามเกณฑ์ที่กำหนด ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดย

การมีส่วนร่วม ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบ การเปลี่ยนแปลงเรื่องผลประโยชน์ เกิดเป็นพฤติกรรมใหม่ซึ่งจะเป็นบรรทัดฐานของกลุ่ม

4. ปัจจัยด้านชุมชน ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร สถาบันและเครือข่ายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ชุมชนเป็นสื่อกลางที่ก่อให้เกิดความร่วมมือความเข้าใจ ระหว่างครอบครัว เพื่อนบ้าน ได้แก่ กลุ่มอาชีพ กลุ่มอาสาสมัครในชุมชน กลุ่มไปโบสถ์ กลุ่มเหล่านี้จะถ่ายทอดความรู้ความเชื่อ ทักษะคติ จากกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง และชุมชนยังเป็นการประสานงานระหว่างองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น ในชุมชนชนบท แหล่งความรู้ แหล่งการเงิน ย่อมมีข้อจำกัด ชุมชนจะช่วยในรูปของการรวมกลุ่ม การบริจาค การอุทิศเวลา มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีซึ่งกันและกัน สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในชุมชน เกิดกลุ่มพลังเพื่อเรียกร้องในสิ่งที่สังคมควรจะได้รับ

5. ปัจจัยด้านนโยบาย ได้แก่ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ถ้ามองในลักษณะของการกำหนดนโยบาย เช่น กลุ่มบุคคลที่กำหนดนโยบายในเรื่องสุขภาพ จะต้องมองทะลุทั้ง ปัจจัยภายในบุคคล ปัจจัยระหว่างบุคคล ปัจจัยด้านชุมชน ปัจจัยด้านสถาบัน ปัจจัยด้านองค์กรว่าปัญหาสุขภาพมิใช่เกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง แต่มีความเกี่ยวพันกันทั้งหมด เมื่อกำหนดนโยบายแล้วจะต้องมีการวิเคราะห์ว่าทำไปแล้วจะมีความสำเร็จหรือไม่ มีการพัฒนานโยบาย ทำอย่างไรจะสนับสนุนนโยบายให้ชุมชนยอมรับ และให้ความร่วมมือ ซึ่งย่อมจะส่งผลถึงพฤติกรรมของบุคคลด้วย

สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นในด้านสภาพครอบครัว เศรษฐกิจ สภาพสังคม สิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ และมีอิทธิพลที่จะชักจูงให้คนหันไปใช้ยาเสพติด ปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาเป็นปัญหาดังกล่าวซึ่งมีอาจแก้ไขได้ด้วยหน่วยงานใดเพียงหน่วยงานเดียว จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งชุมชนในพื้นที่ ดังนั้น การป้องกันปัญหายาเสพติด จึงต้องได้รับความร่วมมือ จากประชาชน ผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กรต่าง ๆ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิด แนวทางในการป้องกันยาเสพติดในโรงเรียน เป็นการร่วมมือกันในการป้องกันยาเสพติดระหว่างโรงเรียนและชุมชนซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันยาเสพติดตามแนวคิดจิตวิทยาสังคม ทฤษฎี Social-Psychological Model มีแนวคิดว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลจะเกิดขึ้นจาก

อิทธิพลของบรรทัดฐานจากกลุ่มที่ตนผูกพันอยู่ ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงที่ตัวบุคคล ถ้าบุคคลอยู่ในกลุ่มของสังคมที่ไม่มีการใช้สารเสพติดหรือกลุ่มต่อต้านยาเสพติดก็จะทำให้บุคคลนั้นปลอดจากยาเสพติดตามไปด้วย และการใช้ชุมชนหรือกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนร่วมมือป้องกันยาเสพติดตามแนวทฤษฎี Radical Mode ซึ่งเป็นทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงระบบภาวะแวดล้อมหมายถึงการเปลี่ยนแปลงในลักษณะฉับพลันทันทีโดยการนำเอาหลักจิตวิทยาชุมชนมาใช้ เช่น การปลุกกระดมด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้คนในชุมชนรวมพลังและร่วมมือกันแก้ปัญหาเสพติดที่กำลังเป็นภัยคุกคามต่อสังคมของชุมชนอย่างเร่งด่วน หรือ ทฤษฎี Liberal Model หมายถึงการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไป โดยการขอมติจากประชาชนในชุมชนนั้น เช่น การจัดกิจกรรมให้ประชาชนเห็นโทษ พิษภัยของยาเสพติด และให้แสดงมติในการที่จะร่วมกันต่อต้านยาเสพติดที่จะเป็นภัยต่อสังคมหรือชุมชนของตนเป็นต้น

การที่จะพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของบุคคล ครอบครัว และชุมชนให้ยั่งยืนได้นั้นจะต้องช่วยให้ประชาชน และชุมชนมีศักยภาพ และความสามารถที่จะดำเนินการพัฒนาและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของชุมชนได้ด้วยตนเอง ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานเพื่อจะช่วยให้ชุมชน ได้พัฒนาในเรื่องต่าง ๆ คือ (สมทรง รักษ์เฝ้า, สงรงค์ภูณัฏฐ์ ดวงคำสวัสดิ์, 2540, หน้า 48)

1. จะช่วยให้แผนงานต่าง ๆ ที่วางไว้ไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมกับความสนใจ ความต้องการของชุมชน
2. ได้รับแนวคิดใหม่ ๆ และภูมิปัญญาชุมชน มาช่วยแก้ไขปัญหอย่างมีประสิทธิภาพ
3. ช่วยให้เกิดความไว้วางใจ และสนับสนุนการดำเนินงาน
4. ช่วยให้ชุมชนตระหนักถึงปัญหา และพัฒนาความสามารถที่จะนำไปสู่การรับผิดชอบในการดำเนินงานด้วยตนเอง
5. ช่วยให้เกิดการประสานงานในชุมชน
6. ช่วยพัฒนาแนวคิดที่เป็นสังคมประชาธิปไตย

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาชนบท มีการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และผู้ใช้

อคิน รพีพัฒน์ (อ้างในทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527, หน้า 320) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมในการตัดสินใจและวางแผน ร่วมในการปฏิบัติงานตามแผน และร่วมในการประเมินผล

โกวิท พวงงาม (อ้างในทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, อ้างแล้ว, หน้า 320) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล เป็นกระบวนการกลุ่ม เป้าหมายได้รับโอกาสและใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออก ซึ่งความรู้สึกลึกซึ้งเกี่ยวกับปัญหาความต้องการของตนโดยการช่วยเหลือของ หน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด

ประเทศไทยได้เริ่มนำแนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน มาจัดทำโครงการพัฒนาท้องถิ่นในกระทรวงมหาดไทย เมื่อ พ.ศ. 2499 ต่อมาแนวคิดนี้ได้รับการยอมรับและเริ่มนำมาใช้ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) เป็นต้นมา ในส่วนของการดำเนินการป้องกัน และปราบปรามยาเสพติด แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ปรากฏในบทที่ 4 แผนนโยบาย และเป้าหมายสวัสดิการสังคม ข้อ ก. การป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 และมีความชัดเจนยิ่งขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะการสนับสนุนให้ครอบครัว ชุมชน ภาคเอกชน และกลุ่มอาสาสมัครต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 -2539) สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ดำเนินการจัดทำแผนป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (พ.ศ. 2535-2539) โดยยึดแนวทางพัฒนาจิตใจ วัฒนธรรมและสังคม ข้อ 3.9.2 ซึ่งเป็นแนวทางที่มีรากฐานจากแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

นอกจากนี้ในการป้องกันยาเสพติด ยังเกี่ยวข้องกับทฤษฎีการเสริมสร้างพลังอำนาจและแนวคิดเกี่ยวกับการรวมกลุ่มที่ว่า การรวมกลุ่มและการทำงานในกลุ่ม ถือว่าเป็นหัวใจของงานพัฒนาชุมชน ถึงกับมีการกล่าวว่า “ถ้าไม่มีกลุ่มก็จะมีงานพัฒนาชุมชนเกิดขึ้น” เพราะการรวมกลุ่มมีประโยชน์คือ ช่วยให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามาช่วยคิด ช่วยกันตัดสินใจ ช่วยกันวางแผน และช่วยกันปฏิบัติงานตามหลักประชาธิปไตย ยิ่งไปกว่านั้นการรวมกลุ่มยังช่วยให้ประชาชน เกิดความกระตือรือร้น สนใจเข้าร่วมพัฒนา สร้างความเจริญ เป็นการฝึกกำลังความสามารถของประชาชนซึ่งกระจัดกระจายให้มารวมอยู่ด้วยกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน พลังความสามารถของแต่ละคน

จะแปรสภาพไปเป็นพลังกลุ่ม ซึ่งมีพลังมากกว่าพลังของคนธรรมดา ยิ่งกลุ่มที่มีการรวมกันอย่างเหนียวแน่นมากขึ้น ๆ จนกลายเป็นกลุ่มนั้นมีชีวิต มีจิตสำนึกแล้วก็จะยังมีประโยชน์ต่อชุมชนมากขึ้น นอกเหนือไปจากนี้การรวมกลุ่มในงานพัฒนาชุมชนจะช่วยสร้างระบบต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชน เช่น มีการสร้างและพัฒนาองค์กร หรือสถาบันการศึกษา แลกเปลี่ยนความรู้และรับแนวคิดใหม่ ๆ ตลอดจนเป็นแกนนำในการปฏิบัติงานเพื่อชุมชนต่อไป

การที่กลุ่มเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน ดังนั้นจึงมีนักวิชาการและนักพัฒนาได้สนใจศึกษาเรื่องของกลุ่มมากมาย และมีผู้ให้คำนิยามของคำว่า "กลุ่ม" ไว้ดังนี้ (อ้างในทรงยศ คำชัย, 2541, หน้า 15)

Watson (1966, p.144) ให้ความเห็นว่ากลุ่ม คือ การที่บุคคลมารวมกัน โดยมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด แต่ละคนตระหนักถึงสมาชิกภาพของตนในกลุ่ม ตระหนักถึงคนอื่น ๆ ในกลุ่มและแต่ละคนได้รับความพึงพอใจบางอย่างจากการที่ตนมีส่วนร่วมด้วยกับบุคคลอื่น ๆ

Ivancevich (1982,p.182) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลุ่ม คือหน่วยที่ประกอบด้วยบุคคล 2 คนหรือตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาติดต่อกันเพื่อจุดมุ่งหมายใดจุดมุ่งหมายหนึ่ง และการติดต่อนั้นเต็มไปด้วยความหมายหรือมีความสำคัญ มีการพึ่งพาอาศัยกัน มีปฏิสัมพันธ์กันและกัน เพื่อจุดมุ่งหมายสำหรับการกระทำเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

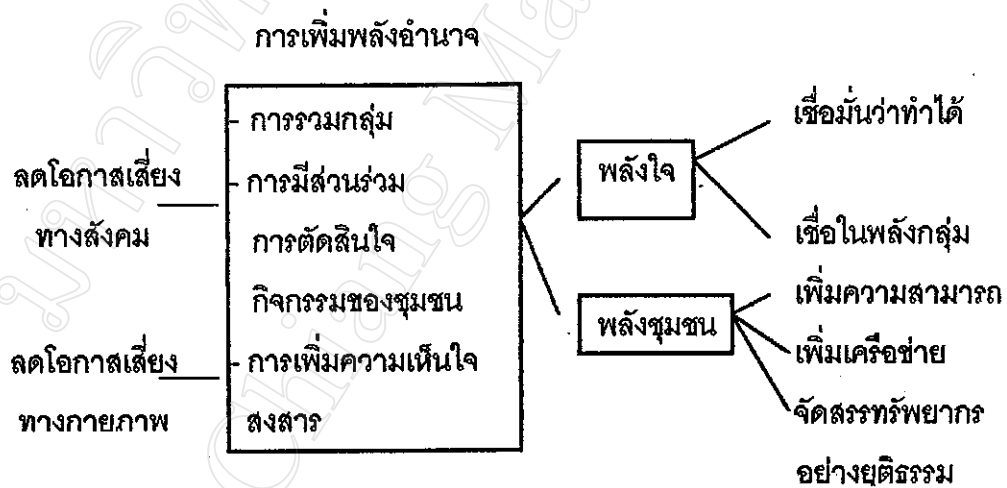
ส่วนแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังอำนาจ การเสริมสร้างพลังอำนาจจะเกี่ยวข้องกับการมีความสามารถในการควบคุมและการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และชุมชน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในแต่ละระดับต่างมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับอื่นๆ ด้วย แนวคิดการเสริมสร้างพลังจึงถือได้ว่าเป็นแนวคิดที่เน้นการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับบุคคล และส่งเสริมการรวมกลุ่มกันเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังได้ประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่หลากหลายเช่น การเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรี การเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านอำนาจมืด การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิอันชอบธรรม การเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ผู้ป่วย ผู้ติดเชื้อเอดส์ นักศึกษา วัยรุ่น ครู และ พยาบาล เป็นต้น (Gibson อ้างใน ทรงยศ คำชัย, 2541, หน้า 18) เพราะพลังอำนาจก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง เกิดความพึงพอใจในงาน เกิดความยึดมั่นผูกพันและคงอยู่ในองค์กรแนวคิดการสร้างพลังจึงถูกจัดให้เป็นแนวคิดทฤษฎีที่คำนึงถึงทั้งบุคคลและสิ่งแวดล้อมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ ซึ่งมีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคมที่พบว่า

บุคคลและสังคมรอบข้างจะมีปฏิสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลาบางครั้งบุคคลไม่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือชีวิตได้โดยลำพังเพราะได้รับผลกระทบจากสังคมรอบข้าง หรือจากข้อจำกัดของโครงสร้างต่าง ๆ (นิตยา เพ็ญศิริรักษา, 2540, หน้า 72)

ความสัมพันธ์ระหว่างการรวมกลุ่มและการเสริมสร้างพลังอำนาจ

กลวิธีในการเสริมสร้างพลังอำนาจนั้นมีด้วยกันหลายวิธี Wallerstein (อ้างใน ทรงยศ คำชัย, 2541, หน้า 19) เสนอไว้ดังต่อไปนี้

แผนภาพ กลวิธีและผลของการเสริมสร้างพลังอำนาจ

จากแผนภาพ จะเห็นได้ว่ากลวิธีหนึ่งที่ใช้ในการเสริมสร้างพลังอำนาจจะทำให้บุคคลหรือกลุ่มเกิดพลังใจและพลังชุมชน เชื่อมั่นในพลังกลุ่ม ฯลฯ ทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จ ซึ่งวิธีการสร้างพลังอำนาจวิธีหนึ่งก็คือ การรวมกลุ่มนั่นเอง

การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยชุมชน

ปัญหายาเสพติดนอกจากจะมีสาเหตุมาจากตัวบุคคลแล้ว สภาพสังคม และสภาพแวดล้อมรอบตัวยังส่งผลต่อการใช้สารเสพติดอีกด้วย การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดจึงต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลรอบข้างไม่ว่าจะเป็น ผู้ปกครอง เพื่อน เพื่อนบ้าน คนรู้จัก คนในชุมชนที่อยู่อาศัย ผู้นำชุมชน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงจะทำให้การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดได้ผลมากยิ่งขึ้น

ผู้นำท้องถิ่นกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

ผู้นำท้องถิ่นนับว่ามีบทบาทสำคัญยิ่งในการป้องกันยาเสพติดในชุมชน เนื่องจากผู้นำท้องถิ่น เป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับประชาชนในท้องถิ่นมากกว่าบุคคลอื่น ๆ ถ้าหากผู้นำท้องถิ่นรวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ร่วมมือช่วยเหลือในการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดแล้วก็จะช่วยให้การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนนั้นๆ สำเร็จลุส่งไปด้วยดี และน่าจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้สถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดลดลงได้ (สำเริง ไชยเสน, 2538) เพราะการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดเท่าที่ผ่านมา ชุมชนในท้องถิ่นยังขาดการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการในท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้มีการจัดกิจกรรม การจัดการ การรู้จักตนเอง และรับผิดชอบชุมชนโดยประชาชนในท้องถิ่นเพื่อที่จะช่วยพัฒนาชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการให้มากที่สุดโดยผสมผสานระหว่าง ภูมิปัญญาชาวบ้านควบคู่กับการดำเนินการขององค์กรของรัฐ เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับวิถีชีวิต และส่งผลให้เกิดการป้องกันและแก้ไขปัญหายาที่ยั่งยืน โดยใช้แนวทางการดำเนินการด้วยมาตรการผสมผสานทุก ๆ ด้าน ซึ่งมีหลักที่สำคัญ 4 ประการ คือ (สำเริง ไชยเสน, 2538)

หลักการที่ 1 : การให้บทบาทของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายา (Community - Base) โดยการจัดตั้งองค์กรชุมชนระดับหมู่บ้าน

หลักการที่ 2 : ตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นต่อการให้กลไกของรัฐ ซึ่งได้แก่ ส่วนราชการและหน่วยงานปกติที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมดำเนินการ ทั้งในรูปแบบของการดำเนินการเฉพาะกิจและการดำเนินการระยะยาว โดยคำนึงถึงการจัดโครงสร้างการบริหารควบคู่กันไป

หลักการที่ 3 : การผนึกกำลังร่วมกันระหว่างหน่วยงานของทางราชการทุกฝ่าย ร่วมกับ เอกชนและองค์กรชุมชน

หลักการที่ 4 : การผสมผสานมาตรการในทุก ๆ ด้านทั้งการป้องกัน ปรามปราม บำบัด รักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดอย่างครบวงจรในพื้นที่ และการพิจารณาผลรวมของการ ดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายา โดยไม่แยกประเมินผลการดำเนินการตามมาตรการเฉพาะด้าน

การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยองค์กรชุมชนอาจจะเกิดได้ หลายลักษณะ ทั้งเกิดขึ้นเองโดยชุมชนหรือโดยหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรเอกชนไปกระตุ้น ซึ่งมี หลาย ๆ หน่วยงาน หลาย ๆ องค์กร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ และสถานการณ์ของแต่ละพื้นที่ ผลการดำเนินการที่ปรากฏอาจจะมีอยู่หลายระดับ ตั้งแต่อยู่ระหว่างการจัดการกับปัญหาสามารถ จัดการกับปัญหาได้ แต่ยังไม่มีความแน่นอนในความมั่นคงยั่งยืน จนกระทั่งถึงขั้นที่สามารถดำเนิน การจัดการกับปัญหาภายในชุมชนได้เอง และกำลังขยายเครือข่ายการดำเนินงานระหว่างชุมชน โดยมีหน่วยงานต่างๆ คอยเป็นที่เล็งเห็นให้การสนับสนุนเพื่อการแก้ไขปัญหายาที่ต่อเนื่องในระยะยาว ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาและพัฒนาการดำเนินงานอยู่ตลอดเวลาต่อไป

ความสัมพันธ์และการประสานงานระหว่างโรงเรียน - บ้าน - ชุมชน

ในเอกสารการตอนสาธารณะสุข 2 ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้กล่าวถึง ความสัมพันธ์และการประสานงานระหว่างโรงเรียน บ้าน ชุมชน มีข้อความบางตอนดังนี้ ในการ ปฏิบัติงานไม่ว่าจะเป็นงานอนามัยโรงเรียนหรืองานป้องกันยาเสพติดในโรงเรียนต้องอาศัยความ ร่วมมือประสานงานของบุคคลใกล้ชิดคือ ผู้ปกครอง ครู และต้องอาศัยการช่วยเหลือสนับสนุน จากแหล่งทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนด้วย ไม่ว่าจะเป็นตัวบุคคล หน่วยงานทั้งของรัฐและ เอกชน ดังนั้นจึงควรหาวิธีการที่จะสร้างให้เกิดความเข้าใจอันดี โดยการมีความสัมพันธ์และ ประสานงานระหว่างโรงเรียน บ้าน และชุมชน

แนวความคิดเกี่ยวกับประโยชน์ที่นักเรียนจะพึงได้รับจากการประสานงานระหว่างโรงเรียน - บ้าน - ชุมชน

1. ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน-บ้าน จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่ถูกต้องอย่างมีเหตุผลและเข้าใจ จะไม่มีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นกับตัวนักเรียนเองถ้าการเรียนรู้ที่ได้รับจากทางโรงเรียนและทางบ้านสอดคล้องกัน

สุขภาพอนามัยอันเป็นผลรวมของพฤติกรรม หรือการปฏิบัติของนักเรียนจะขึ้นกับองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ จากตัวนักเรียน และจากสิ่งแวดล้อม

สำหรับองค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวของนักเรียนเองซึ่งได้มาจาก 2 ทาง คือ

1. สิ่งแวดล้อมทางบ้าน ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน สังคม หมู่บ้านใกล้เคียง แต่จุดแรกที่สำคัญที่สุดก็คือ ครอบครัว พฤติกรรมด้านสุขภาพของนักเรียนจะแตกต่างกันออกไปตามความแตกต่างของครอบครัว ในเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณี การศึกษา และฐานะเศรษฐกิจ เป็นต้น

2. สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียนจะมีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างพฤติกรรมอนามัย การใช้สารเสพติดของนักเรียน ซึ่งได้แก่ การให้ความรู้ การจัดการเรียน การสอนวิชาสุขศึกษา การจัดประสบการณ์แห่งชีวิต รวมทั้งการจัดสิ่งแวดล้อมต่างๆ ภายในโรงเรียน อันจะส่งผลถึงพฤติกรรมของนักเรียน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ถ้าสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวนักเรียนทั้ง 2 ประการ คือ ทั้งทางโรงเรียนและทางบ้านไม่ประสานสัมพันธ์กันย่อมก่อให้เกิดปัญหา ตัวอย่างเช่น สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียนสอนมาอย่างหนึ่ง เมื่อกลับมาทางบ้านไม่ได้รับการสนับสนุนหรือต้องปฏิบัติอีกแบบหนึ่ง เด็กก็จะเกิดข้อขัดแย้ง มีอุปสรรคในการที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมอนามัยของตน ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหได้ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน เป็นการช่วยปรับความเข้าใจความคิดเห็นที่สอดคล้องกันระหว่างบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อร่วมช่วยเหลือซึ่งกันและกันในอันที่จะช่วยกันสร้างให้นักเรียนมีสุขภาพดี

2. การลดปัญหาสาธารณสุขในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของปัญหายาเสพติดหรือปัญหาด้านสุขภาพอื่นๆ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างทางโรงเรียนกับทางบ้านได้แก่ครูต้องร่วมมือกับผู้ปกครองและเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือในการป้องกันรักษา ให้นักเรียนปฏิบัติตนให้ถูกหลัก และติดตามผลเพื่อมิให้กลับมาเป็นซ้ำอีก

1. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับบ้านและชุมชน จะเป็นประโยชน์ในการที่จะได้สามารถดึงแหล่งทรัพยากรที่มีในชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชน ให้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและสนับสนุนด้านสุขภาพของนักเรียน ชุมชนจัดเป็นแหล่งทรัพยากรที่ช่วยสนับสนุนในงานด้านสุขภาพอนามัยรวมถึงการป้องกันยาเสพติดได้ โดยที่ในชุมชนประกอบไปด้วยประชาชน บุคคลซึ่งเป็นผู้นำในชุมชน องค์กรต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชน การประสานงานที่ดีกับบุคลากรเหล่านี้ จะช่วยสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านสุขภาพ การป้องกันยาเสพติด ช่วยแก้ปัญหาและสนับสนุนในการปฏิบัติงานด้วย

แนวทางในการปฏิบัติ

โรงเรียนควรเป็นจุดศูนย์กลางในการประสานงาน โดยการสร้างความสัมพันธ์ติดต่อกับทางผู้ปกครองนักเรียน ดึงเอาบุคลากรซึ่งเป็นผู้นำในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียน และครูควรมีบทบาทเข้าร่วมเป็นกรรมการและช่วยเหลือชุมชนด้วย ซึ่งโรงเรียนจะใช้วิธีการ หรือกิจกรรมใดในการสร้างความสัมพันธ์ และประสานงานระหว่างโรงเรียน-บ้าน-ชุมชน นั้นย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะและสภาพการณ์ที่แวดล้อมอยู่ กิจกรรมที่ควรจัดทำมีดังนี้คือ

1. ใช้จดหมาย แผ่นปลิว หรือโปสเตอร์ เครื่องมือทางสื่อมวลชนต่างๆ ในการแจ้งให้ทางบ้านและชุมชนได้ทราบเกี่ยวกับนโยบาย การเคลื่อนไหว รวมทั้งการขอความร่วมมือในเรื่องที่เกี่ยวข้อง

2. โรงเรียนควรเป็นตัวกลางประสานงาน ให้นักเรียนได้รับบริการ และสร้างความเข้าใจอันดีให้เกิดขึ้นระหว่างครู เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ผู้ปกครองนักเรียน และชุมชนเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาและหาวิธีการส่งเสริมสุขภาพของนักเรียน

3. ครูควรหาโอกาสไปเยี่ยมบ้านของนักเรียน เพื่อให้คำปรึกษาหารือร่วมมือกับผู้ปกครองเพื่อแก้ปัญหา

4. ทางโรงเรียนควรร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจัดประชุมครู ประชุมผู้ปกครอง นักเรียน ผู้นำชุมชน เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวกับสุขภาพ และแนวทางที่จะร่วมกัน ส่งเสริมสุขภาพนักเรียน

5. โรงเรียนควรประสานงานกับหน่วยงานและบุคลากรในชุมชนที่จะเป็นแหล่ง ทรัพยากรช่วยสนับสนุนและเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานได้แก่ การประสานงานกับหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องในชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชน บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ผู้นำในชุมชนอื่นได้แก่ เจ้าหน้าที่ สาธารณสุขในท้องถิ่น อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ปกครองนักเรียน บุคคล เหล่านี้ควรได้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการโรงเรียน คณะกรรมการสมาคมครูและผู้ปกครองนักเรียน และทางโรงเรียนควรเข้าร่วมเป็นกรรมการต่างๆ ของชุมชน เช่น คณะกรรมการสภาตำบล เป็นต้น

6. ครูและนักเรียนควรร่วมกิจกรรมต่างๆ ของท้องถิ่น แล้วแต่โอกาสอำนวย เช่น การพัฒนาวัด พัฒนาถนนหนทางในหมู่บ้าน และการพัฒนาสาธารณสุขต่างๆ หรือการร่วมงาน ประจำปี งานวัด หรืองานเทศกาลต่าง ๆ

7. ทางโรงเรียนควรติดต่อกับแหล่งวิทยากร อุปกรณ์การสอน เพื่อขอความร่วมมือ ช่วยเหลือในการจัดและดำเนินงานเช่น การเชิญเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาให้บริการหรือให้ความรู้ เรื่องยาเสพติด เชิญเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่น เช่น ตำรวจ มาบรรยายเรื่องเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นต้น

มาตรการการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดของจังหวัดกำแพงเพชร

จากปัญหาของยาเสพติดที่มีการแพร่ขยายจำนวนผู้ติดยาเสพติดเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว นั้น จังหวัดกำแพงเพชรจึงได้กำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดไว้ดังนี้คือ

1. มาตรการด้านการป้องกันยาเสพติด

1.1 ปลุกจิตสำนึกของประชาชนในหมู่บ้านให้ตื่นตัว และเกิดกระแสสังคมในการ ต่อต้านยาเสพติด โดยกระตุ้นและระดมพลังประชาชนที่เป็นองค์กรจัดตั้งของรัฐทุกส่วนในพื้นที่ให้ เป็นแกนนำในการประสานเชื่อมโยงประชาชนให้เกิดกระบวนการ "ประชาคมหมู่บ้านต่อต้าน

ยาเสพติด” ขึ้น เพื่อดำเนินการป้องกันและแก้ปัญหาเสพติดในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยการสนับสนุนและประสานความร่วมมือผ่นักกำลังร่วมกับทุกส่วนราชการ และองค์กรภาคเอกชน

1.2 เสริมสร้างความเข้มแข็งและส่งเสริมบทบาทของสถาบันในสังคม โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา และองค์กรชุมชน ให้ตระหนักถึงปัญหาและเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและต่อต้านการกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยการร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมปฏิบัติ

1.3 เสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพ ประสิทธิภาพของบุคลากรภาครัฐและเอกชน องค์กรชุมชนและแกนนำ เพื่อให้เป็นองค์กรหลักในการสร้างกลยุทธ์และยุทธวิธีในการป้องกันยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง

1.4 ส่งเสริมหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้มีความร่วมมือในการดำเนินการ ในแผนงานหรือโครงการเดียวกัน

1.5 ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้ เกี่ยวกับโทษและพิษภัยของยาเสพติดให้ครอบคลุมทุกกลุ่มประชากรทุกพื้นที่ โดยผ่านสื่อทุกประเภท และจัดกิจกรรมรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดทุกรูปแบบ เช่น การจัดนิทรรศการ การเดินรณรงค์ เป็นต้น

1.6 ส่งเสริมและจัดให้มีกิจกรรมทางเลือกประเภทต่าง ๆ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพ และโครงการโรงเรียนสีขาว เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป

1.7 จัดให้มีการฝึกอบรมให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับโทษ และพิษภัยของยาเสพติดแก่เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไปอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

2. มาตรการปราบปรามยาเสพติด

2.1 ฝึกอบรมพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถและมีจิตสำนึก มีทักษะในการปราบปรามยาเสพติด

2.2 จัดตั้งชุดเฉพาะกิจเพื่อดำเนินการปราบปรามยาเสพติดเป็นการเฉพาะ

2.3 ประสานและร่วมมือกับทุกฝ่ายในด้านปราบปรามยาเสพติด เพื่อให้บังเกิดผลอย่างจริงจัง

2.4 จัดทำระบบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการค้ายาเสพติด ทั้งด้านการผลิต การเสพและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด

2.5 ดำเนินการสืบสวนจับกุมปราบปรามยาเสพติดทั้งด้านการผลิต การสกัดกั้น การนำเข้า การลักลอบลำเลียง การค้าส่ง ค้าปลีก และการแพร่ระบาดในพื้นที่

2.6 สกัดกั้นการลักลอบลำเลียงยาเสพติดและเคมีภัณฑ์ที่ใช้ในการผลิตยาเสพติด ซึ่งใช้เส้นทางการคมนาคมที่สำคัญในการนำยาเสพติดมาจำหน่ายและเผยแพร่ รวมทั้งให้ดำเนินการเร่งรัดจับกุมปราบปรามให้ได้ผลอย่างจริงจัง

2.7 กำหนดมาตรการเชิงรุก ให้แต่ละอำเภอทำการสืบสวนหาข่าว แจ้งกำหนดเป้าหมายเพื่อสนธิกำลังเข้าปิดล้อม ตรวจค้นสถานที่ และบุคคล อันเป็นการตัดโอกาสและกดดันให้ผู้กระทำผิดเกิดความยำเกรงและขาดความเชื่อถือ

2.8 นำมาตรการการดำเนินคดีในข้อหาสมคบกันกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และมาตรการตรวจและริบทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตาม พ.ร.บ. มาตรการการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2535 มาบังคับใช้อย่างเข้มงวด ขจัดฐานทางการเงินที่จะนำไปลงทุนในการค้ายาเสพติดต่อไป

2.9 จัดชุดชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพิษภัยของยาเสพติดและรณรงค์ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหายาเสพติด

3. มาตรการด้านการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาและสารเสพติด

3.1 พัฒนาศักยภาพบุคลากรสาธารณสุขในสถานบริการทุกระดับด้านความรู้เกี่ยวกับสารและยาเสพติด การบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

3.2 พัฒนาระบบบริการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาและสารเสพติด ในสถานบริการสาธารณสุขทุกระดับ ให้ครอบคลุมตั้งแต่ระดับโรงพยาบาลทั่วไป โรงพยาบาลชุมชน และสถานเฝ้าบำบัดให้เหมาะสมตามศักยภาพของเจ้าหน้าที่

3.3 ดำเนินการจัดทำมาตรฐานด้านการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ติดยา และสารเสพติด ของสถานบริการสาธารณสุขแต่ละระดับ เพื่อใช้เป็นคู่มือการดำเนินงานสำหรับบุคลากรได้แก่

3.3.1 มาตรฐานการบำบัดรักษาโดยใช้เมธาโดน (Methadone)

3.3.2 มาตรฐานการบำบัดรักษาโดยใช้ยาทางจิตเวช (Major tranquilizer)

3.3.3 การทำกลุ่มบำบัดทางจิตเวช

3.4 การสร้างเสริมและส่งเสริมชุมชนให้เข้มแข็ง ด้วยการสนับสนุนสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้ชุมชนสามารถดำเนินการด้วยตนเอง (Enable) เช่น การมีศูนย์ข้อมูลข่าวสาร การเสริมสร้างทักษะในการดำเนินชีวิตให้ห่างไกลจากยาเสพติด ด้วยความสามารถของชุมชน (Empowerment) เพื่อเป็นการรองรับผู้รับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ ไม่ให้วนกลับไปเสพสารเสพติดอีก

3.5 จัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดประจำจังหวัด

3.6 การให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้รับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพด้านต่าง ๆ เช่น การฝึกฝนอาชีพโดยการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาของ ชูลีพร วิมุกตานนท์ (2522) เรื่องกลุ่มท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทพบว่า การพัฒนาเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชน และอาศัยระบบราชการและวัฒนธรรมภายในระบบราชการที่เอื้ออำนาจนอกเหนือนโยบาย กลวิธี และระบบการดำเนินงานแล้ว ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของประชาชนยังขึ้นอยู่กับตัวประชาชนหรือ ชุมชนของเขาเองด้วย

มานะ มีอแป (2535) ศึกษาวิธีการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดในเขตชมรมชาวเขาอนุรักษ์ป่าไม้และสัตว์ป่า อำเภอฮอด แม่แจ่ม แม่สะเรียง และสบเมย โดยศึกษาร่วมกับโครงการจัดการทรัพยากรและพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อที่จะค้นหารูปแบบและวิธีการของความร่วมมือ จัดการ และแก้ปัญหาทางด้านสังคม ซึ่งเป็นแบบอย่างของการรวมพลังขององค์กรประชาชนชาวเขา ซึ่งรวบรวมข้อมูลจากผู้นำและชาวบ้าน ที่มีประสบการณ์ในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ของชมรม ผลการศึกษาได้ชี้ให้เห็นถึงพลังองค์กรประชาชนที่

แท้จริง ประชาชนชาวเขาเป็นผู้เริ่มตระหนักถึงปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของชุมชน มีความสำนึกถึงมันที่จะพึ่งตนเองในการจัดการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยอยู่บนพื้นฐานของความสอดคล้องกับวัฒนธรรมความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง ที่ร่วมมือกันสูง องค์การประชาชนเหล่านี้จึงใช้ฐานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตนแล้วแสวงหาความร่วมมือเพื่อจัดการแก้ปัญหาของชุมชน อย่างเป็นระบบมีการประชุมตกลงวางแผนร่วมกัน มีการกำหนดขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน มีการออกระเบียบปฏิบัติ มีการระดมทุนค่าใช้จ่ายแรงงานและมีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดำเนินการประสานความร่วมมือ แก้ไขปัญหา และดำเนินการพัฒนา ปรับปรุงชุมชนของตนเองและหมู่บ้านเครือข่ายสมาชิกไปพร้อมๆกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เอนก นาคะบุตร (2536) ถึงบทเรียนและประสบการณ์ขององค์กรชุมชนและผู้นำในหมู่บ้านชาวเขาเพื่อค้นหาศักยภาพของชุมชนชาวเขาในการจัดการกับปัญหาสารเสพติดของชุมชน และเป็นข้อมูลแก่องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการแก้ปัญหาสารเสพติด โดยศึกษาและถอดบทเรียนกับผู้นำใน 4 ชุมชนได้แก่ นายสุชาติ ชื้อชาพา ผู้นำธรรมชาติบ้านแม่แพลม นายมานะ มือแป ผู้ใหญ่บ้านอมลอง นายประจักษ์ สิริพัฒนานนท์ ผู้นำชาวบ้านแม่สาใหม่ และนายบุญส่ง ผู้ใหญ่บ้านแม่หลู ทั้งหมดเป็นหมู่บ้านในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนที่ได้รับเริ่มและมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของสารเสพติดในหมู่บ้านของตนเอง บางหมู่บ้านเป็นการคิดริเริ่มเองทั้งหมดจากชาวบ้าน บางหมู่บ้านเป็นการร่วมมือระหว่างองค์กรชาวบ้านกับภายนอกซึ่งสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. ทั้ง 4 ชุมชนมี "ผู้ก่อการ" ซึ่งนอกจากจะเป็นผู้นำโดยธรรมชาติ คือผู้นำเยาวชนและผู้นำเกษตร มีโลกทัศน์และมีความรู้ความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของชุมชนกับสังคมภายนอกเป็นอย่างดี
2. ระบบคุณค่าและแรงกระตุ้น หรือแรงจูงใจให้ผู้ก่อการทั้ง 4 ชุมชน ริเริ่มและเริ่มต้นแก้ไขปัญหา เช่น สำนึกต่อคำสั่งสอนของบรรพบุรุษ ความภูมิใจในชนเผ่าของตน เห็นปัญหาผลกระทบและความเดือดร้อนจากสารเสพติดความผูกพันและสงสารต่อครอบครัวผู้ติดยา กับผู้ติดสารเสพติดเองเป็นต้น
3. ผู้ก่อการทั้ง 4 ตระหนักถึงความละเอียดอ่อนในเชิงวัฒนธรรม ที่จะไม่ลุกขึ้นมาต่อต้านผู้อาชุโล ผู้ค้า ผู้ติด เนื่องจากเป็นเครือญาติ แต่ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมในการทำงาน

4. การสร้างเวทีการเรียนรู้ พหุคูณระหว่างกลุ่มผู้ก่อการกับชาวบ้านในชุมชนเพื่อสร้างความตระหนักถึงปัญหา ผลกระทบและความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

5. การจัดตั้งองค์กรชุมชน กลไกการควบคุมสารเสพติด การจัดการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดของชุมชน การออกกฎระเบียบพร้อมมาตรการจูงใจ และลงโทษ กระบวนการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดระบบคุณค่าและค่านิยมในการต่อต้านสารเสพติดจนเป็นหมู่บ้านปลอดสารเสพติด

สำเริง ไชยเสน (2538) ได้ศึกษาความร่วมมือระหว่างองค์กรระดับอำเภอกับองค์กรระดับหมู่บ้าน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในพื้นที่สูง พบว่าการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่ผ่านมาต้องประสบปัญหาและอุปสรรคไม่บรรลุผลตามเป้าหมายเท่าที่ควร และยังพบว่าทุกฝ่ายมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ควรให้อำเภอและองค์กรประชาชน ได้แก่คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มองค์กรในระดับหมู่บ้านตลอดจนภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ได้เข้าไปมีบทบาทในการแก้ไขปัญหายาเสพติดมากขึ้น มีแผนปฏิบัติการประจำปี โดยสอดคล้องกับแผนงานในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ไปสู่ระดับชาติ จะนำไปสู่การดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดบนพื้นที่สูงที่มีประสิทธิภาพและบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายในที่สุด

งานพัฒนาสาธารณสุข มูลนิธิโครงการหลวง (2539) ศึกษาปัจจัยที่ทำให้ชุมชนชาวเขาปลอดสารเสพติดในเขตพื้นที่ของโครงการหลวง ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ทำให้ชุมชนชาวเขาปลอดสารเสพติดได้แก่ การที่ชุมชนตระหนักต่อปัญหายาเสพติด มีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง มีผู้นำชุมชนที่ไม่มีผลประโยชน์ร่วมในขบวนการค้ายาเสพติด มีการจัดตั้งเครือข่ายชุมชน ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชนในการแก้ปัญหายาเสพติด องค์กรชุมชนได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิโครงการหลวงและภาครัฐอย่างต่อเนื่อง เยาวชนได้รับการศึกษาทำให้รู้ถึงโทษและพิษภัยของสารเสพติด ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของ เอนก นาคะบุตร (2538) ศึกษาชุมชนที่มีการแก้ปัญหายาเสพติดในรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ จำนวนทั้งสิ้น 13 ชุมชน ซึ่งส่วนมากเป็นชุมชนชาวเขามีทั้งประสบความสำเร็จและล้มเหลว และมีข้อเสนอเกี่ยวกับขบวนการแก้ไขปัญหายาเสพติดว่าต้องสร้างภูมิคุ้มกันด้านยาเสพติดของชุมชน โดยมุ่งกระตุ้นและพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรประชาชนด้วยการมีเวทีชาวบ้านในการวิเคราะห์ปัญหา และจัดกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหายาเสพติดของชุมชน และงานวิจัยของเนตร สงเคราะห์สุข (2540) ศึกษาการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยแนวทางวัฒนธรรมชุมชนพบว่า อุดมการณ์ของชุมชนซึ่งสะท้อน

ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ความสามัคคี การมองปัญหาสารเสพติดเป็นปัญหาของชุมชนที่ทุกคนต้องร่วมกันแก้ไข ความร่วมมือและการผนึกกำลังของทุกส่วนในชุมชน ตั้งแต่ผู้ติดยาสารเสพติด ครอบครัว เครือญาติ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน องค์กระระดับหมู่บ้าน และผู้นำ โดยมีองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนมีบทบาทในการสนับสนุนอย่างเหมาะสม การให้กำลังใจ การจัดเวทีชาวบ้านในการวิเคราะห์ และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา การสนับสนุนแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่น โดยเคารพในบทบาทของชาวบ้านว่าเป็นผู้ตัดสินใจ